शाकलसंहितायां प्रसिद्धे । तथेत्यनेन जपे क्लृप्तक्रमः संपुटाकारो निर्दिश्यते तच्छब्दस्य पूर्वपरामर्शित्वात् । तस्य श्लोकपूरणमात्रार्थत्वं तु न न्याय्यम् । द्वाभ्यामपि सूक्ताभ्यां त्रिरावृत्तसप्तशतीहोमोत्तरमेव पाठक्रमानुसारेण होमः । "विश्वेश्वरीं जगद्धात्रीमिति" स्तवो रात्रिसूक्तम् । "नमोदेव्यै महादेव्यै इति" स्तवो देवीसूक्तमिति कश्चित् तन्न "प्रतिश्लोकं प्रतिऋचमिति" प्रतिनियतनिर्देशविरोधात् ऋक्सूक्तादिशब्दानां वैदिकमन्त्रेष्वेव रूढत्वप्रसिद्धेः । मत्स्यसूक्तमित्यादि क्वाचित्कतान्त्रिकव्यवहारस्य केवलयौगिकत्वेनोपपत्तेः । तेन ऋक्पदस्य श्लोके लक्षणेत्युक्तिरपि साहसमात्रम् । समुद्रमनोध्यानादिविधौ बृहद्रथन्तरपदयोः प्रतिनियतनिर्देशबलादेव लक्षणाव्यवस्थाया इव प्रकृते क्लृप्ताया एव शक्तेर्व्यवस्थादार्ढ्यस्य कैमुतिकन्यायेनैव सिद्धेः । यदि त्वेवमालोच्यते "विश्वेश्वर्यादिकं सूक्तं दृष्टं तद्ब्रह्मणा पुरा । स्तुतये योगनिद्राया मम देव्याः पुरन्दर ! । महिषान्तकरीसूक्तं सर्वसिद्धिप्रदं तथा । देव्या ययादिकं दिव्यं दृष्टं देवैः सहर्षिभिः । देवि ! प्रपन्नार्त्तिहरे ! प्रसीदेत्यादिकं तथा । नारायणीस्तुतिर्नाम सूक्तं परमशोभनम् । अमुष्याः स्तुतये दृष्टं ब्रह्माद्यैः सकलैः सुरैः । नमो देव्यादिकं सूक्तं सर्वकामफलप्रदम्" इति विशफलितवेषेण पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रे व्यवहारदर्शनादेतेषां स्तोत्राणामपौरुषेयत्वस्य सिद्धान्तितत्वाच्च सूक्तत्वव्यवहारो युज्यत एवेति । तदा कात्यायनीतन्त्रमते विश्वेश्वरीमिति श्लोकात् पूर्वं ब्रह्मोवाचेत्यस्य पाठाभावात्तदुत्तरमेव तत्पाठाच्च । त्वं स्वाहेत्यारभ्यैव स्तोत्रारम्भः तस्य च योगनिद्रात्मकरात्रिदैवतत्वात् मरीचितन्त्रे रात्रिसूक्तपदेन निर्देश इति समाधेयं परं त्वेतत्तन्त्रमनुसरता विश्वेश्वरीमिति श्लोकेऽङ्गहोमदशायां न होतव्यम् । स्तोत्रान्तिमश्लोकस्य द्वेधा विभागोऽपि न कार्यः । देवीसूक्तेऽपि त्रेधा विभागोऽङ्गहोमे न विधेयः प्रधानविधिशेषस्याङ्गविधावन्वयेन प्रतिऋचमिति पदे लक्षणाकल्पने मानाभावादित्यवधेयम्" । २नमोदेव्यै महादेव्यै इत्यादिके देवीमाहात्म्यस्य पञ्चमाध्यायस्थे देव्याः स्तुतिरूपे मालामन्त्रे च "स च वैश्यस्तपस्तेपे देवीसूक्तं परं जपन्" देवीमाहा० तत्र गुप्तवतीकारा आहुः "देवीसूक्तं बह्वृचष्वतिप्रसिद्धमेकं । विश्वेश्वरीमित्यादीत्येके श्रीसूक्तमाथर्वणप्रसिद्धमित्यन्ये । वस्तुतस्तु देवीसूक्तं नमोदेव्या इत्यादिकं पञ्चमाध्यायस्थं स्तुतिरूपं तच्च सर्वदेवताकूटस्थाया महालक्ष्म्याः स्तोत्रं शुम्भादिवधार्थिभिर्ब्रह्मादिभिर्देवैर्दृष्टं सर्वक्लेशपरिहारैश्वर्य्यादिफलकं तत्कामाभ्यां ताभ्यां जप्तम् अनुपदं श्रुतत्वात् बुद्धिसन्निहितत्वाच्चेदमेव देवीसूक्तपदेनात्र गृहीतुमुचितं लक्ष्मीतन्त्रसम्मतश्चायमर्थः इति प्रागेव निरूपितमित्यपरे "प्राणाधः संस्थितं बीजं व्योम बीजं हुताशनः । त्रिकोणबिन्दुनादाढ्यं प्रणवादि नमोऽन्तकम् । अम्बिकासिद्धिदं ज्ञेयं देवीसूक्तं परं स्मृतम्" इति क्वचित्पठिते ३मन्त्रभेदे च ।

देवृ पु० दिव–ऋ । देवरे स्वामिनः कनिष्ठभ्रातरि अमरः ।

देवेज् पु० देवं यजते यज–क्विप् । देवयष्टरि

देवेज्य पु० देवानामिज्यः पूज्यः । सुराचार्य्ये जीवे शब्दर० ।

देवेन्द्र पु० ६त० । सुरेन्द्रे शक्रे "त्वमेव देवेन्द्र ! सदा निगद्यसे" रघुः ।

देवेश पु० ६त० । १देवनियन्तरि परमेश्वरे २महादेवे च "भगवांश्चापि देवेशो यत्र देवी च कीर्त्त्यते" भा०आ० ६२अ० । ३तत्पत्न्यां स्त्री ङीष् । "देवेशि ! भक्तिसुलभे । परिवारसमन्विते ! । यावत्त्वां पूजयिष्यामि तावत्त्वं सुस्थिरा भव" तन्त्रसारः । ४विष्णौ पु० "देवेशो देवभृद्गुरुः" विष्णुस० देवेश्वरादयोऽप्यत्र ।

देवेशय पु० देवे अधिष्ठातृतया शेते शी–अच् अलुक्स० । देवेषु अधिष्ठातृतया वासिनि १परमेश्वरे २विष्णौ च "अमृतेशय ! हिरण्येशय ! देवेशय ! कुशेशय !" भा०शा० ३४०अ० । [३गुग्गुलौ च पु० राजनि० ।

देवेष्ट त्रि० देवानामिष्टः । १देवानामभिलषिते २महामेदायां

देवोद्यान न० ६त० । देवानामुद्याने तद्भेदश्च नन्दनं चैत्ररथं वैभ्राजं सर्वतोभद्रमिति चत्वारि, त्रिकाण्डे तु वैभ्राजं मिश्रकं सिध्रकावणं चैत्ररथमिति उक्तानीति भेदः ।

देवौकस् न० ६त० । देवस्थाने सुमेरौ "राक्षसालयदेवौकःशैलयोर्मध्यसूत्रगाः । रोहितकमवन्ती च तथा सन्निहितं सरः" सूर्यसि० ।

देव्य न० देवस्य भावः ष्यञ वेदे वा० न वृद्धिः । देवत्वे "महत्तद्वोदेव्यस्य प्रवाचनम्" ऋ० ४।३६।१ "देव्यस्य देवत्वस्य प्रवाचनं प्रख्यापकम्" भा० ।

देश पु० दिशति दिश–अच् । भूगोलान्तर्गते विभागभेदे जनपदशब्दे विवृतिः । विस्तरस्तु देशावलीग्रन्थस्य प्रामाण्ये